

'MODTAGERFØLELSER', ET DESKRIPTIVT FORSØG

Martin Johansen

Det følgende bevæger sig på området 'indtryksfølelser', hvorved jeg selv forstår mine umiddelbare emotive indtryk - af en andens følelsesudspil f.eks.: Når jeg mærker en anden være ked af det, så mærker jeg ofte dette ved *at føle*, at den anden er det. Men når denne tekst specielt har 'modtagerfølelser' til overskrift, må det straks forklares derhen, at der først og fremmest er tænkt på følelser, som ofte opstår hos én, lige når et andet menneske umiddelbart gør én til genstand for et følelsesforløb, der rummer evaluering af én i en eller anden forstand - efter hvad man selv oplever. Evaluering? Ja, bliver man måske ikke ringeagtet - i hvert fald midlertidigt - ved at blive skældt ud, f.eks.? Er man ikke noget kært for en kvinde, når hun skænker én et kærtegn? Osv.

Den anden person kunne siges at være 'senderen' eller den, der 'sender' mig en eller anden følelse ved mig, der derpå starter følelse hos mig. Dette let radioagtige over karakteriseringen af det ydre ved den emotive kommunikation imellem to skal kun tjene til at præcisere, hvad det er, der har min interesse i det følgende, og det er følelser på modtagersiden. Vi vil ikke give os ind på spørgsmål, om en sender faktisk sendte en vurdering af mig, når jeg oplevede det ske. Det kommende er en række personlige iagttagelser, som hermed forelægges til refleksion. De har været præsenteret for et antal tilhørere, som - forhåbentlig i al u-dompterethed - synes at bekræfte, at jeg her har fat i noget fagligt hidtil ubeskrivet og i fænomener, der kan kaldes 'emotive' eller emotionelle helt på linie med, hvad psykologien ellers giver det kendetegn.

På den anden side oplever jeg disse mine iagttagelser - erindrede følelsesoplevelser i mit personlige liv er min eneste empiri - som ufuldkomne og som anledning til at præge nye læsere, hvem jeg hermed beder tage stilling til de ting, jeg forelægger, og overveje, om der er mening i og nytte af at strukturere, som jeg gør. - Genkender man mon noget?

Man kan aldrig vide, om begyndelsen til noget videnskabeligt engang her er i sigte. Til sagen.

Jeg synes, jeg har iagttaget, at når jeg bliver genstand for en andens følelse ved mig, sker det straks med følelse, om jeg så må sige. I følge med

den andens følelse mod, for, ad, ved, til osv. mig eller hak i hæl på den form for aflevering af en følelse, som den anden måtte have foretaget, (det kan f.eks. bare være en dør, der smækkes!) og som altså opleves møntet på mig, evt. på nogen eller noget jeg identificerer mig med, der føler jeg f.eks. selv et 'indslag' - med et ord af Feilberg - som det tit kan være svært at hite ord for, endsige navngive. Et eksempel:

Jeg har givet anledning til en andens raseri mod mig. Lad os sige et fald, hvor jeg ikke forudså en eruption af hidsig ilterhed mod mig. Min bemærkning om en slægtning til min kone gentog for hende noget foragteligt og skidtvigtigt, noget ukærligt også, som stødte hende og dette stærkt. En prop går af en vulkan. Hvad føler jeg, mens ildens gnistregn hærger? Noget der ligesom ætser 'sjælen', efterhånden masen den, - helt somatisk 'buler det den gale vej' inden i hovedet. Et ejendommeligt ubehag syder ned mod lænderne og op i hovedet igen og ned igen. Jeg føler mig desuden truffet af visse af de tilbrølte 'mærkeord', hvad der skyder noget sorgagtigt til forløbet.

Hvad skal jeg kalde dette i og for sig jo så markante, og genkendelige fra tidligere situationer hvor jeg stod for skud? Jeg foreslår en følelse af *overfusethed* til navn på modtagersiden af den aggression, jeg fik på halsen, og synes bestemt ikke, at jeg hermed har beskrevet særlig godt. Overfusetheden er vel farvet af det emne, som det drejer sig om, den person der umiddelbart forårsager den, og jeg burde give navnet et beskrivende præfiks. Men sker der ikke mere hos mig?

Jo, en genstridighed er allerede begyndt at røre på sig - udmønter sig i dette: 'Hvor er hun dog urimelig - herregud, de der par ord', og 'Hun går mig for nær uden lov!', for mit ellers gode humør - for det var under sådan et at min bemærkning faldt - blev hermed taget ved vingebeinet og plukket skånselsløst på et tidspunkt, hun bestemte! Faktum, at det jo var mig, der 'pulled the trigger', savnes ganske i min oplevelse. Genstridighed går også på, at jeg føler mig 'talt ned til' - hvad bilder hun sig ind? Og jeg protesterer så, foretager modangreb, forsvarer mig. Alt det kendte og her beskrevet mere verbaliseret end det oprindeligt foreligger.

Dette kalder jeg at tilbagesende responsfølelser, og det forløb af emotioner meddeler en vurdering af den følelse, der rettedes mod mig - under indtryk af det emotive indslag, som jeg skildrede før: Modtagerfølelsen.

Generelt vil jeg på dette tidspunkt sige, at det, naivt sagt, nok er ret almindeligt, at enhver, foruden modtagerfølelsen, når et andet menneske retter den art følelse mod én, præsterer sådanne vurderingsfølelser, uden at det derfor altid gælder, at man også giver de sidste tilkende, sådan at det virkelig bliver til en 'respons'. Man forholder sig til følelsen, der sendtes én, både cognitivt og emotivt. Givetvis netop ud fra hvordan modtagerfølelsen gik hen og blev, føler man det andet menneskes følelse urimelig, føler man imod den, bliver rasende, bliver trodsig, føler måske med den ('Jeg kan på en måde godt forstå det'), man beklager den, ler ad den, und-

skylder den, håber den vil ændre sig, eller glæder sig ved den, skammer eller græmmer sig (efter at have følt sig truffet), føler sig taknemmelig, osv.

Men disse vurderings-emotioner, der kan føre til respons, er altså for mig klart noget andet, end hvad jeg forstår ved 'modtagerfølelse', som blot er den 'sendte' følelses umiddelbare indtryk på den reciperende person. Optræder begge ting i virkeligheden ikke samtidig, når man får en følelse fra en anden person? Er der ikke altid tale om et miskmask af begge emotive reaktioner? Som jeg husker herhenhørende følelsesforløb, mener jeg som skildret, at det er muligt at skelne temmelig klart, og at ren modtagerfølelse kronologisk set som regel hører til den første ende af forløbene, vurderingsfølelser til sidste, men jeg har vanskeligt ved at pege på en grænse mellem de to faser i den emotive strøm. Det, at det går over fra det ene til det andet, eller at tingene kan siges at *blande sig* til et miskmask, kan ligge tidligere eller kan ligge senere i den strøm.

Iøvrigt mener jeg at have iagttaget det ejendommelige, at uagtet jeg har gennemlevet en vurderingsfase og emotivt måske har responderet kraftigt, så behøver den vurderingsemotion ingenlunde at have blandet sig i modtagerfølelsen på en sådan måde, at den slettede huskesporet af den første rene modtageremotion: Man kan f.eks., længe efter at man har givet råt for usødet, da man blev bebrejdet noget, påny føle sig hærget, fysisk martret i lænder og nakke, når man erindrer sig bebrejdelsen, 'mærket' ovenpå den overfusning (som man modangreb!) for en time eller mere siden. Overfusethedsfølelsen kan sidde i én, kan springe op igen og gnave, og det især når man er blevet alene, uforstyrret, mens mindet om ens egen responsfølelse kan synes helt forduftet. Ja årevis efter kan man ved lejlighed genopleve, hvordan den modtagerfølelse mærkedes 'dengang'. Jeg tror, at dette er genkendeligt for andre.

En anden ting, jeg lige vil nævne forlods her, er det, at det vist ikke altid sker, at vurderingsfølelse optræder langs med modtagerfølelse eller straks ovenpå dens mest akutte fase. F.eks. kunne jeg ved at møde en anden person, 'der nemt kunne såre mig', faktisk løbe ind i, *at* hun sårede mig, hvorefter denne modtagerfølelse forblev i længere tid uden at lettes ved, at vurderingsfølelse (f.eks. '- hvor er hun dog gemen!') fremkom, - nogensinde måske.

Og yderligere så kan det være et spørgsmål, om en modtagerfølelse overhovedet optræder mere end 'første gang' ved en længere følelsesudveksling mellem to, indledt af den enes emotive vurdering af den anden, og hvor sender-modtager skifter roller uafbrudt. Hvis man husker overfusetheden før, og den situation der fødte den, så kan det jo gå videre med et skænderis ping-pong, og det er da et tvivlsspørgsmål, om jeg i andet, tredje, fjerde træk fremdeles oplever modtageremotioner, når den anden part 'har ordet', og ikke kun diverse vurderingsfølelser, - nu jeg *er* blevet hed i kammen?

Men da spillet åbnede, der gjorde jeg!

Efter nu at have skitseret den nævnte mærkelige emotive tohed i succesiv forstand, der tit udvikler sig hos mig, når jeg tager imod følelse, der evaluerer mig, vil jeg bringe flere eksempler netop på modtagerfølelse, eller '*den receptile følelse*', som jeg også vil kalde den. På den måde skubber jeg vel bedst til at få 'institueret' dette fænomen i følelsernes psykologi.

Har du nogensinde prøvet at blive leet ud, eller bare blive leet ad? Jeg mener i betydningen blive til grin. Latter er jo mildest talt meddelelse af en følelse, og hvad føler man som modtager, når det går op for en, at - hov - de griner! Der er en, som har fået latteren *over mig* på sin side, eller bare: Der dummede du dig i den og dens øjne, eller overfor en forsamling?

Noget meget ubehageligt. Afklædt er et ord, der lader sig bruge i denne sammenhæng, og det giver et billede af, hvordan man føler, at ens 'kursværdi' styrtdykker, nimbus - hvis man tror man har en sådan - værdighed, selvtiltro, etc. siler ud af en forneden, som om man var et nedløbsrør, så længe latterstormen varer. Flad bliver man. Flov. Ydmyget. Usikker. Tavs. Somatisk mærkes der noget, der stemmer en for brystet, klemmer inde i hovedet, så man bliver smal, jager ned mod lænden. Hvis man er midt i at holde en tale - og altså opleves at have sagt noget dumt, noget der latterliggør en selv - og det kommer altid pludseligt, som et tæppe - ritsch - blev trukket væk under en, så kæmper man med den nævnte 'indre klemme', der hindrer hovedet i at fungere videre, så man må anstrenge sig for at fortsætte, tage tråden op. Hvis man nu pludselig kunne forsvinde, ville det være bedst. En vurderingsfølelse som: 'Hvad bilder de sig ind?' (trods) kan hjælpe til at redde en.

Hvad kunne man kalde modtagersiden af håne-(vrænge)-latter? Til grin, til nar, til spot, osv. betoner allesammen sendersiden af det skete. Den akutte latterpinte selvværds-nedtur eller følelse af frasorterehed: 'De rigtige' - i en eller anden forstand - har kasseret en. Man regnes ikke længere, eller midlertidigt.

Jeg vinker varmt - og smiler - til den person, der hjælper mig med at holde mit hus nogenlunde ryddeligt og frit for snavs. Jeg sidder i vognen, skal til at køre, og hun passerer i det samme forbi med køkkenaffald til affaldsbøtten.

Hendes smil eller vink tilbage udebliver. Der sendte *hun*. En underlig følelse af aflivning af min venlighed blusser i mig. Mens jeg kører, begynder jeg vurdering ovenpå at føle mig lidt såret: Hvad har jeg dog gjort hende? Jeg bliver stødt. Kun godt, synes jeg. Hvad er hun mon sur på mig for?

Eller jeg træder ind i S-toget og hilser straks smilende på en mand, som jeg længe har stået i en politisk forening sammen med. For ikke så længe siden var han gæst i mit hjem. Manden besvarer ikke min hilsen, mens han ser lige på mig og så væk. Mit ansigt hejser smilet ned, føler jeg, mit blik

forlader ham senere end hans mig. Det virker som et stik fra ham, som en punktering, min venlighed aflivet med en psykisk stoppenål.

Vurderingsfølelser vælter frem, voldsomt. 'Han bilder sig vist noget ind, det må jeg sige!' Jeg forsøger en foragt. 'Er det mon min mening om den sag, der er faldet ham for brystet?' Osv. Det cognitive folder sig langt stærkere ud hos mig, nu jeg vurderingsføler, end da jeg tog imod hans stik. Resten af togrejsen er jeg tabt for omverdenen, vurderingsfølelser rydder simpelt hen mit sjælefelt for alt andet. Af og til opblandet med noget af den oprindelige modtagerfølelse.

Og hvad kan man så give den for navn? Pludseligt 'kuldeindslag'?

Den pige, man har levet sammen med igennem fire og et halvt år, er ved at finde sig en anden, går det hen og viser sig. Denne udgang er man selv med til at forberede, uden at man har særlig styr på, hvad der er ved at ske, og uden at man intenderer noget sådant. Kort, hun begynder at komme meget sent hjem om morgenen, sover hele formiddage. Man vender sig spilvågen natten over på den øde seng, osv. Alt det kendte. Det hører med, at man er ganske særlig stærkt seksuelt afhængig af den pige nu på femte år, og at den afhængighed i den senere tid er begyndt at trives ude af trit med noget mere og mere uharmonisk mellem os, som vi ikke har fået bearbejdet sammen.

Dog tror man sig endnu på den nogenlunde sikre side af derouten, da man åbner døren for at spørge til, om det der ikke kan høre op. Og nu kommer det. Pigen står splitternøgen og lyskegribende dejlig indenfor, idet hun plumpt vrisser, at man 'må se at finde sig et andet hul', for hun vil skifte én ud. Netop denne krop, som man er gal med, og så den pludselige amputering af al videre seksualitet derhen, - udført med surhed. 'Forsmåethed', vist så, men det er jo ikke rigtig min modtagerfølelse endnu. Derimod rå-pirrethed og den lammelse der kom bag på én, en udsigtsløs lammelse: 'Altså ikke mere - ', og dette henimod en fornemmelse af at skulle besvime om et øjeblik. Et chok, en rystelse skyller ned fra hoved til lænd. Sitrende ben da man tavst lukker døren og går. Her mangler navn på dette emo-indtryk. Traumatisk 'eros-amputeringsfølelse'?

Igen den første modtagelse af en andens følelsesudspil. Hvad der kom sidenhen, er i den forbindelse ligeegyldigt.

'Man føler sig smigret' - lad mig tage et 'lyst' eksempel. Sprogligt bruges her et ord, der viser hen til noget, senderen har gjort og følt. Jeg tænker på beundring og på ros: smiger. 'Nogen har smigret dig'. Nu ved jeg godt, smiger kan have mange former, ske på mange måder. Men lad os betragte den i rosens antræk. Man har f.eks. skrevet noget, andre blev så glade for; modtager derfor breve med en tekst, der klapper en på skulderen, og man bliver ringet op. En varm og kærlig stemme, en oprigtig talemelodi, - det føler man, forsikrer om, at man er blændende, lødig, betagende, træffen-

de, osv. Og dette føles da hvordan? Rislende. Kildrende. Åbnende. Saligt. Nøjeregnende er man på den anden side, jeg mener, ikke et korn efterlades på ladegulvet. Somatisk kommer der noget vegetativt, noget dampende over en. Man føler sig også let, 'høj', strømmer over mod omgivelserne, bruser. Det er nu, man kan slås for ekstra ydelser, der ellers afvises, snoldepenge til børnene, etc. Med vurderingsfølelse - hvis den dukker op - bearbejdes dette: 'Pas nu på - jo, det var meget godt, men du har ikke hørt fra den betydningsfulde *ham*, fordi han måske ikke synes -'. Tvivlfølelse, 'en dråbe malurt', osv.

Modtagersiden af den beundring kunne hedde den bratte ros-henrykte selvværdsopjur.

Eller man sidder der foran sine papirer og funderer over sin arbejdssituation. Har gjort det samme nogle gange den sidste tid. Skriveriet går ret tungt. Hvad ligger der i *det*? Hvordan skal man klare opgaven inden for en rimelig tid? Osv.

Så modtager man uventet et kærtegn, en blød hånd der stryger med ømheds omhu for at gøre trykket let. Stryger mig over håret et par gange. 'Hvordan går det, min egen ven?' 'Er det svært?' Hun var kommet ind i stuen bag min opmærksomhed.

Modtagelsen af dette kærtegn bærer en ganske særegen emotiv 'farve'. En opblødende somatisk fornemmelse - et lindrende væld siver fra hovedet ned over ryggen. En aura af noget gyldent, en sitren omtrent som hos en cellotone ledsager følelsen af at blive elsket. Det blomstrer, varmer et eller andet væsentligt sted i mig.

Og jeg elsker tilbage ('vurderer' og responderer!), tager om livet, lægger hovedet ind i brystet. Men det emotive indtryk forud kunne hedde en erotisk mygheds- eller smeltefølelse.

Med alt dette prøver jeg at minde om den fænomenologisk set markante forskel på at føle-rette vrede mod én og at føle en andens vrede mod sig, på at le ad én og føle sig til grin, på at fryse én fra sig og at føle nogens kulde mod sig, på at vrisse en erotisk afsky og så føle denne lede ved sig, - på at beundre - rose og at modtage rosen, - måske en mindre forskel på at give én sin ømhed og at tage imod den.

Jeg har søgt at navngive modtagersiden af disse følelsesforløb og at portrættere de helt specielle kvaliteter, som der er over følelser, der registrerer andre menneskers emotive vurderinger af 'mig'. Det er ikke kun i kraft af deres placering i kommunikations-strukturen - den emotive - at de har de kvaliteter.

Når jeg før talte om 'den markante forskel', må det tilføjes, at jeg som modtager, eller rettere som 'husket modtager', har sammenlignet med mig selv som husket sender. Jeg har som bekendt ingen særlig forudsætning for

at udtale mig om en andens vrede, osv., idet den udspiller sig i denne andens sendersituation.

Ens emotive forløb på modtagersiden under emotiv kommunikation er kompliceret i den forstand, at man både oplever 'den anden' være vred på én via selv at føle overfusethed, og snart 'vurderingsføler' dette vredesudbrud (∴ det er sgu for galt! osv.) og giver det en respons, som jeg var inde på det i begyndelsen.

Jeg har gjort mest ud af aspektet modtageremotionen i de sidste fem eksempler, som kunne suppleres med flere - og med andre menneskers, efter hvad jeg tror, - med stærkere, med mere skæbnsvangre, også når det gælder formning af personlighed, dens belastning - sammenbrud måske. Når det giver fortrængning. De har på en eller anden måde relation til bestemte jeg-billeder, til specifikke værdisæt, disse receptile følelser, men der opleves ikke først nogen sådan relatering foregå, f.eks. kognitivt, før end at man føler 'en såret stolthed' f.eks. Man føler umiddelbart, og bærer måske uafvidende ligefrem en indstilling på, en parathed til at modtage - føle sådan og sådan, hvis man provokeres. Er denne indstilling, den parathed ikke skabt i og med jeg-billede og værdiers etablering?

Når jeg før anførte, at jeg har søgt at navngive modtagersiden af følelsesudveksling, så er det, fordi jeg ofte synes, at sproget mangler instituerede betegnelser herfor. På den anden side ejer sproget visse ord, der viser hen til modtagerfølelse. Man kan for det første påstå, at termen 'trøstfølelse' som en af de få gængse gloser navngiver modtagerfølelse ved at blive trøstet; det lindrende, det åbende, det der kan have mindelser om oplevelse af let, mild regn efter tid med tørke. Det er absolut 'revaluerende' at blive trøstet, mens 'frygt', der undertiden også kan stå for frisk modtagelse af en trussel, f.eks. (springer jeg en anden modtagerfase over?) jo i så tilfælde går på fare for min person, for min 'værdi' måske - og de personers, jeg går ind for. Trauma - dette græske fremmedord der har stiftet bo i sproget - står tit for noget, der har med modtagerfølelse at gøre: 'Traumatiserende'. Og det samme gør 'chok'. Måske er termen 'skuffelse' desuden under visse omstændigheder en gængs benævnelse af noget, der klart er modtagerfølelse.

Men derudover findes ord i sproget, der på adjektivisk måde synes at pege på modtagerfølelse, 'at føle sig truffet', 'at være såret' - en 'såret stolthed' hedder det f.eks. Og dertil kommer gloser, som beskriver en personlighedsvariabel med hensyn til at mærke sine modtagerfølelser - en variabel med en anamnese: At være 'modtagelig', hedder det, og stærkere, at være 'nærtagende', 'sart', 'ømfindtlig' eller 'ømfølsom', 'overfølsom', 'sensibel' eller 'hudløs'. Betegnelserne viser hen til noget, man finder 'unormalt', 'for meget af det gode' - eller rettere dårlige. Personen har for stærke modtagerfølelser, ofte over for andres senderfølelser, der kan siges at sætte spørgsmålstejn ved nævnte persons værdi i en eller anden forstand - eller deres værdi, som hun, som han, går ind for.

Hvordan man iøvrigt kan være disponeret for en anden slags modtagerfølelse end som oftest, strejfses senere hen i teksten.

Man kan udsætte denne strukturering, hvorefter et nyt emotivt emne (ikke nyt for menneskeheden måske, og for forfattere, digtere, men for den analyserende psykolog) synes udpeget, nemlig 'modtagerfølelser', for belastninger og herigennem måske gøre det saglige yderligere klart:

Jeg stiller mig f.eks. spørgsmålet: Er der tale om modtagerfølelse, når en anden, eller andre, får mig til at le? Min gode ven siger noget afsindig morsomt ved middagsbordet, hvor vi er mange, og straks udløser han mit brøl. Eller Chaplin tager pludselig kikkert frem og betragter fjenden - under kamp med lagkager som kasteskyts. Jeg synes, jeg ler allerførst i biografen, så hurtigt slår min somatisk følte kildren ud i lys latterlue.

Når jeg nu prøver at erindre mig, hvordan den slags sindsbevægelser er forløbet, synes jeg ikke, at det først indtræffende er dette, at der sendes følelse ved mig til mig, så latterfølelsen med tilhørende reaktion er min følelse af den andens følelse, fulgt af en respons. Heller ikke er jo vittigheden eller handlingens komik fremsendt til mig især. Snarere er min latter i og med den latterfølelse en ganske umiddelbar, utrolig hurtigt kommende vurderende responsfølelse med adfærdstilbehør. Ikke at der ikke er cognitive forløb medindblandet som ved mere middelbare vurderingsfølelser, hvor f.eks. overvejelser, stillingtagen, osv. ligesom kan udsætte en vurderingsfølelses fulde blomstring. Ved latter kan det cognitive bare udspille sig så hurtigt, at man kan komme til at overse det ved en retrospektion.

Hermed er alt sådan set sagt, og det saglige lettet for den søgte 'belastning', men lad mig adspredde lidt med mere om følelsen af, at en anden er sjov: Om den vittige ikke føler, mens han er morsom? Jo bestemt. Jeg beskæftiger mig bare ikke med det, idet min latter bryder ud. Når jeg engang imellem selv har held til at være vittig, eller gøre noget sjovt, 'ler det dybt inde i mig', det føles som et emotivt lyn, som noget fantastisk hurtigt, men spillets regler er jo, at man som den morsomme skal overraske ved ikke selv åbent at le med bl.a., endsige da le først. Man søger at være morsom 'med pokerfjæs', undertrykker egen følelse. Min latterfølelse er altså i eksemplet før blot forløsning af en emotion ved påvirkning fra en andens handlingsstimuli, hvis karakteristika en større litteratur har søgt at indkredse.

Og dog føler jeg da også efterhånden - sådan under latterens klingen af, at den anden følte, det var sjovt - føler jeg, den anden lige har 'sendt' også mig sin fryd ved det burleske, det barokke, og en med-ind-i-lunet-følelse udfylder gradvis mig. Denne særlige kontaktfølelse er bestemt heller ikke lig med latterfølelsen, selvom der ikke er langt fra den første til den sidste, hvad den emotive 'farve' angår. Følelsen af at få øst en andens gode humør, en andens vid, ud over sig er noget ganske særligt, en ubeskrivelig boblende, tindrende varme. Den kan hurtigt føre til, at jeg ler igen. Og gå

forud for en første latterfølelse, f.eks. hvis en anden ler varmt hen til mig under aflevering af en underfundighed. Så føler jeg det opstemmende, det varme, mens jeg hører det, han siger, til ende - hvorefter det så også er mig, der ler.

Forstadiet til at blive smittet af en andens latter, der er reaktion på trediemand, og selv le løs - endda uden at have hørt helt tydeligt hvad det var, der var så morsomt - kan minde om det her til sidst beskrevne.

Tidligere omtalte jeg følelsen ved at blive leet ad, hvilket mildest talt er en anden end følelsen ved at blive leet til.

Men det, jeg egentlig ville sige med denne digression, var, at man kan altså sagtens selv, under ivrig følelseskommunikation med en anden, der er tilstede 'nu', få følelser, der ikke rummer gnist af modtagerfølelse.

En følelse af en andens sendte følelse er ikke eo ipso modtagerfølelse, selv når det sendte opleves henvendt lige til mig. Jeg skal 'føle mig evalueret' ved den sendte følelse, for at få en modtagerfølelse. Og en sådan kunne opstå på det muntre overdrev, jeg nu har sagt lidt om, såfremt jeg fik en andens vittighed om mig på halsen, en der karrikerede mig en smule f.eks.

Sker der hverken henvendelse til mig specielt eller evaluering af mig, som jeg mærker, vil sendte følelser, jeg møder, foranledige rene 'indtryksfølelser'. Jeg har f.eks. lagt mærke til, at noget jeg oplever som en bestemt slags følelsesudbrud fra personer, jeg så at sige ikke aner, hvem er og altså ikke har nogen relation til, kan bevirke sådanne stærke indtryksfølelser hos mig. Hører jeg pludselig et skærende, et inderligt klagende skrig et eller andet sted fra i nabolaget en aften, stopper al min øvrige virksomhed, og naglet til det øjeblik for et øjeblik siden føler jeg mig knuget, sortnet af en gru, jeg ikke rigtig ved om er berettiget: Var der nogen der blev slået, myrdet, kom til skade? Så en elsket lide? Stivnet lytter jeg. Gør mig klart, at alle 'mine' er, hvor de skal være. Vil der høres ambulancelyde snart? Kommer der flere skrig? Indtryksfølelsen af det vistnok smertens signal stemmer mig korporligt talt for brystet. Det, jeg hørte, var så ganske givet ikke møntet på en person som mig, og drejede sig ikke om mig.

Netop dette at det går til marv og ben, gør en 'syg', virker martrende, presser én - mærker jeg iøvrigt også, når jeg overraskes af en serie lyde fra et dyr, jeg umiddelbart tror klager sig. En hund, jeg ikke ser, kun hører: Kan den være påkørt? Eller mon de slagter svin på gården derhenne?

En vinternat kom jeg forbi en rå eller en buk, der var blevet kørt over, men ikke dræbt. Dens jamrende brøl, mens bilisten hentede et redskab for at slå den død, rystede mig helt ned i lænderne, gjorde mig tyk i halsen, gjorde mig tung. Jeg var flere timer om at komme mig. Nu jeg mindes dette, optræder der påny meget af denne drivende, somatisk følte smerte fra dengang for år tilbage.

Den form for indtryksfølelse synes jeg altså at stå åben for, uanset at den, der provokerer den, ikke forud kommer mig ved, og uanset at denne

provokering ikke specielt er møntet på mig, endelig uanset at det, som lydene, der når mig, signalerer, ikke gennem længere tid 'har ligget mig på sinde' i bevidst forstand. Der er tværtimod tale om noget, der giver sig udslag automatisk, straks, der smitter, ja man kan komme til at tænke på, om disse 'udløser-lyde' gør det ud for en art 'nøgle-stimuli' i emotiv henseende - med reference til hvad en Konrad Lorenz lægger i det emne.

Nu kunne man gå over til at bore i noget så vidtløftigt som, om senderfølelse holder inde eller skifter karakter, når den opleves at have nået sin adressat, dvs. når sender oplever modtagerfølelse og/eller responderende vurderingsfølelse hos, henholdsvis fra - modtager i det forventede regi - hvilket derfor rummer, at der vel nok er en eller anden form for hensigt eller forventning om effekten i en senderfølelse, der so oder so evaluerer en anden person, idet den sendes, men også synes at antyde, at der så at sige eksisterer visse normer for, på hvilken måde mennesker veksler følelser imellem sig. Udforskning af andre mennesker og af føle-dramaer mellem to måtte til.

På dette stadium af min omgang med mit emne vælger jeg at sige mere om modtagerfølelse.

Jeg har hidtil fremstillet emnet 'modtagerfølelse', som om det helt enkelt var sådanne emotive forløb, som indtraf, når en anden oplevedes at rette den ene eller den anden følelse ved én imod én, lige idet jeg følte den anden meddele mig den, eller lige idet jeg oplevede en andens holdning, f.eks. gennem dennes ordvalg, fremført uden særlig emotion. Dette sidste siger jeg mere om om lidt.

Forholdet er imidlertid lidt mere speget. Ikke at det hævdede ikke har fænomenologisk gyldighed, men der mangler udpegning af nogle determinerende omstændigheder. For at sige det helt enkelt: Det må betyde noget for mig, at 'den anden' sender den og den følelse imod mig. Det må være en person, der angår mig, en person jeg regner. Og det, følelsen drejer sig om, må være noget ved mig selv eller ved nogen, der 'ligger mig på sinde'. Der må for mig være noget, der minder om 'kateksis' - med en klassisk glose - ved den pågældende. Ellers opstår ingen, eller næsten ingen modtagerfølelse. Et sted (p.24) i 'En, ingen, hundredetusind' fastslår *Pirandello*, at 'F.eks. ville udtrykket for min vrede jo have een betydning for en person, som frygtede den, en anden for en som var tilbøjelig til at undskylde den, og en tredje for en som måske bare lo ad den'. Ja, i det tilfælde, hvor jeg synes, den anden gør en urkomisk figur og længe har opført sig som en latterlig pjalt, en kulret særling, etc. giver hans vredesanfald imod mig ingen følelse af overfusedhed. Der opstår kun og straks vurderings- og responsfølelse: Jeg ler måske ad ham (hvad der gør ham dobbelt vred). Hans vrede preller af. Jeg er slet ikke indstillet på at tage mig af hans vrede. Jeg er forhåndsindstillet på foragt og måske på komik.

Tilsvarende med meddelt ros, som blev skildret ovenfor. Hvis den, der

rosen mig, ikke regnes af mig, opstår ingen kildren, ingen strygen af ens inderste med hårene. Rosen ænses ikke. Vi går her ud fra, at det gamle ord, at enhver ros er god nok, uanset proveniens, ikke træffer mig.

Eller hvis nogle ler ad mig, som jeg ikke synes er svært betydningsfulde, mærker jeg intet til det ubehagelige, selvdestruktive 'indslag', som i det fald, hvor de personer som jeg udtrykker mig til, meget gerne skulle tage det, jeg siger, alvorligt og *regne* mig en smule. Ligegladhed, uantastethed er mit emotive svar i første tilfælde.

For at blive ved det sidste eksempel, hvor det er foragt, jeg møder, så kan min uantastethed bero på, at jeg har gjort mig klart på forhånd, at 'den sag' jeg virker for, sandsynligvis *vil* møde - og at jeg i sagens tjeneste *må* udholde, en foragt. Altså bliver der heller ingen eller ikke noget videre modtagerfølelse. Det kan hjælpe, at jeg tror at vide, at de folk, der viser mig foragt igennem et forsøg på at gøre mig til grin, i virkeligheden er bange, osv.

Endelig kan en modtagerfølelse udeblive, i forbindelse med at jeg helt fortrænger andres hån af diverse grunde. Mit selv-billede skubber f.eks. bag om min bevidstheds ryg den ubehagelige sandhed fra sig, overhører den.

Lad mig for min opregning af hvad kateksis, hvad 'værdisæt', holdning, osv. kan betyde for en modtagerfølelse, ikke glemme her til sidst, at der jo også er noget, der hedder 'base-line', for at en foragt kan virke på mig. Jeg nøjes med at antyde:

Hvis jeg levede i en evig foragt af en given slags fra mine omgivelser, som et udskud i bestemt forstand, og stedse havde styrke til at give igen på ringagt, ville et nyt udslag af foragt af samme slags 'fra de andre' næppe bide meget på mig. Der kunne naturligvis tænkes udløst patogene forløb af kompliceret art, det kommer an på, hvad foragten går på - konkrete cases må fortælle om det; men jeg tror ikke på modtagerfølelse i den forstand, det er skildret her i teksten. Sådan som hvis jeg stort set og gennemgående oplever mig som estimeret, så at sige er kommet i vane med at være dette og hele tiden sørger for at 'rende ind i estimering' - og jeg så pludselig møder stærk foragt, der netop undergraver denne estimering. Da opstår modtagerfølelse.

Hvor kompliceret hele dette forhold er, om man 'står åben' for en modtagerfølelse, er disponeret for den eller ej, ville teksten sløre, hvis den ikke også bragte følgende:

Udover at være et spørgsmål om en modtagerfølelse overhovedet opstår, kan det dreje sig om, at modtagerfølelse undertiden dannes, farves, af et andet, maskeret følelsesforløb, som den, der modtager, forud er i færd med. Lad mig skildre et par ekstreme tilfælde. Det drejer sig her om min iagttagelse af oplevelser hos andre, sådan som jeg tror, de finder sted. Først et litterært eksempel. Hvorfor blusser Eugénie Grandet nu pludselig ikke ved den munterhed, den varme, hendes far overøser hende med på hendes fødselsdag? Fordi hun står - og i flere dage har stået - i begreb med

at tilstå noget over for ham, der vil gøre hende 'sort' i faderens øjne! Angsten for hans raseri om lidt bringer pinsel over hendes følelse af faderens munterhed og venlighed. Idet den modtages, skurrer den og knuger. Og hendes mor er vidne. 'Jo livligere den gamle vinavler talte og spiste, des mere sammensnøredes de to kvinders hjerter', står der (p.152) hos *Balzac* i romanen 'Eugénie Grandet'.

Og hvorfor smiler moderen til et sygt barn på et hospital nu pludselig ikke varmt tilbage, når den lille beder hende 'kysse bamse, for hun er lidt sur i dag!' - med spil i stemmen? I stedet for at styrte ud af stuen i en eruption af gråd, som barnet ikke må se - og lade faderen prøve at klare situationen med lidt snak.

Fordi hun ikke modtager barnets indirekte kærlighedserklæring på sædvanlig måde. Hun sørger, skal jeg sige dig, og har gjort det længe, barnets sygdom har en snavs prognose, så det skær' i hjertet at tage imod det sagte, da det pludselig overrumpler med at gøre essensen aktuel af, hvad hun står i fare for at miste.

Endelig kan man f.eks. lægge mærke til den klare emotive forskel, modtagerfølelsen udviser, når nogen gør nar ad én, imens man pjanker, river morsomheder af sig, klovner, karikerer, osv. - og når nogen gør nar ad én, imens man er bedrøvet. Det drejer sig ikke bare om en styrkeforskel ved hånens 'indslag' i én i det ene og det andet fald, men om en difference, der er kvalitativ.

Selvom disse eksempler, især de to første, er fremstillet som en art særtilfælde, bør dette svækkes, ved at man betoner som et væsentligt forhold, at enhver modtagerfølelse formodentlig altid udspiller sig på baggrund af et eller andet følelsesforløb, svagt som stærkt, som den, der modtager, forud er i færd med. Vi udelod for simpelhedens skyld momentet, og at gøre nærmere rede for det, da vi bragte de første slående eksempler på modtageremotioner.

Oplevelse af, at man bliver vurderet sådan eller sådan, kan da fremkomme på mange andre måder end gennem modtagelse af sendte følelser, f.eks. via oplevelse af andres handlinger, der angår én, men hvor man ikke konfronteres med en person, der 'udøser en følelses-skylle' - for nu at karikere mig frem til, hvad det drejer sig om, og dette kan nok også give én modtagerfølelser. Disse sidste skulle måske kaldes 'modtagerfølelser af 2. orden' i modsætning til dem af 1. orden, hvor man oplever at stå ansigt til ansigt med selve følelsen fra en anden.

I hele dette forsøg på at gøre opmærksom på en art impressionistisk fase - under bestemte vilkår, hos modtageren af en meddelt følelse angående hende eller ham, har det gennemgående drejet sig om situationer, hvor den modtagende følte 'senderen' føle her og nu, så at sige sensuøst anskueligt.

Hvad nu med situationer, hvor den tilstedeværende sender ikke opleves selv at føle - skal vi sige 'sendersiden' af den følelse, som hos modtageren er

blevet til et voldsomt receptilt 'indslag'? Senderen opleves måske ovenikøbet følelsesmæssigt ret indifferent. Det var imidlertid *de ord, han brugte*, der virkede så stærkt, afstedkom indslaget og senere en kraftig responsfølelse.

Er det mon sådan, at en talende kan overse, at ord besidder 'konserveret følelse'? Lad det være ord for en foragt, en hån, blot m.h.t. tredieperson f.eks., men en tredieperson, som den lyttende på en eller anden måde 'brænder for'. Og lad det være ord, som for den talende er blevet så selvfølgelige, at han så at sige har glemt, at det er føleord, at han er blevet blind for egen holdning, uagtet at han, dengang han for første gang udvalgte ordene, der nu faldt ham i munden, faktisk følte den foragt og hånen, der gik hen og blev til ord. Så nu kom de da bare dryssende i al nonchalance, de der ord.

Modtageren derimod føler helt frisk, hvad de ord er udtryk for og vander sig under dem, såres af dem af loyalitet for nævnte trediemand evt., før en vredesfølelse bryder igennem i en respons. Og vil derpå måske alligevel påstå, at senderen følte her og nu!

Når jeg siger, at ord på en måde kan 'indeholde konserveret følelse' - senderfølelse - så er det vel sådan noget, der gør sig gældende, når jeg læser breve, hvor tavse tegn med eet udløser modtagerfølelse: 'Netop til mig er dette ment - om mig!' Og 'dette' hiver, skærer eller risler, sødmer. Og jeg vurderer det og føle-responderer akkurat som i det direkte, det 'mundtlige' emotive samkvem med et andet menneske. Der opleves da også modtagerfølelse under læsning af et digt, af noveller, af romaner, etc., hvor man f.eks. føler 'en sandhed' ramme én selv (uagtet den heldigvis går på alle mulige andre læsere også) - kort sagt ved læserens identificering med en anden person, forfatteren eller et af hans litterære mennesker synes at føle noget ved og henvende sig til. Modtagerfølelser ved identificering optræder jo iøvrigt helt klart under levelse med film, med skuespil. Dette lader jeg ligge nu. For øjeblikket synes det mig ret kompliceret.

Side 115 øverst i *Edgar Tranekjær Rasmussens 'Dynamisk Psykologi og dens Grundlag'*, universitetets festskrift 1960, står, at man nok bør regne med, at de oplevede følelser er forskellige fremtrædelsesmåder for oplevede behov i deres forskellige forløbsfaser.

Tager vi f.eks. en indtryksfølelse som knugende, sortnende gru ved pludselig at høre et skærende jammerskrig fra nabolaget en aften, hvor jeg sidder under lampen og læser en artikel om det ønskede nye kongelige teater i København, hvor er så det oplevede behov, eller den oplevede frustration af et sådant, som min følelse er en fremtrædelsesmåde for? Jeg siger ikke, at min indtryksfølelse ikke kan opleves at udløse et behov, f.eks. for at gøre noget, hjælpe om det blot var muligt, opspore hvor det skrig dog kom fra, og hvad der var dets årsag, osv.

Men jeg oplevede sandelig ikke noget behov for *ikke* at høre den slags skrig, da jeg sad og læste interesseret, hvad der stod i den teatertekst. Jeg

oplevede et videns-behov, kan man måske sige. Og min gru, der lavede om på alt, var derfor ikke en frustrerings fremtrædelsesmåde, langt mindre noget, der havde at gøre med en anden fase af et behov.

Eller tag en modtagerfølelse som overfusedhed, opstået ved at jeg lige med ét, uden at vente det, løber ind i en skylle fra min kone, fordi jeg bruger ord, jeg ikke selv oplever noget særligt ved, men som støder hende voldsomt, da de angår en person, hun sætter højt. Dette har jeg omtalt før. Jeg oplever ikke nogetsomhelst behov for at blive skældt ud eller for at undgå dette, førend det kom bag på mig, at 'vinden vendte' (Hov, hvad har jeg gjort?), jeg var ved at fortælle noget fra min siddeplads efter frokost og ville gerne fortælle færdigt. Derimod oplever jeg, at jeg får lyst til at stoppe røffelen ved at give hårdt igen. Men den masende følelse af at blive overhalet er ikke 'fremtrædelsesmåden for dette gengældelsesbehov', den udløser det. Og det ville være helt ved siden af at gøre den til fremtrædelsesmåden for en frustration af et behov for at undgå at blive talt dunder til.

Hvormed jeg ganske kort vil fastslå, at selvom det om en lang række følelser kan være slående, hvad Edgar Tranekjær Rasmussen beskriver med den nævnte påstand, har man netop her på indtryks- og på modtagerfølelserens gebet en mulighed for at finde nogle emotioner, som det *ikke* karakteriserer, at de er fremtrædelsesmåder for oplevede behov.

Følelser hos modtager, når en anden 'sender' følelser til modtager, og da følelser af senders følelser *ved* modtager, har alt det forrige overvejende drejet sig om.

Man må lige huske, at der kan sendes én en mængde andre typer følelse. Følelser ved nogen og ved noget, men ikke først og fremmest mig, en sender afleverer hos mig, f.eks. De giver ikke eo ipso modtagerfølelse, men indtryksfølelse i første omgang. Deltagerfølelse eller ligefrem medfølelse hos mig kan måske følge hak i hæl på starten af en indtryksfølelse.

Følelser, der nok sendtes, men ikke til mig (et skrig et andet sted fra f.eks.), nævnte jeg også at medføre indtryksfølelse i visse tilfælde.

'Vurderingsfølelse', der kunne blive til en respons - noget emotivt jeg svarede med, blev endvidere omtalt, ikke gransket nok, f.eks. ikke for det spørgsmål, om reminiscens af tidligere vurderende emotioner kunne spille ind på senere modtagerfølelser, når det drejer sig om, at en bestemt slags emotiv kommunikation imellem to indfinder sig påny. Føles overfusedheden anderledes anden gang, når man har ringeagtet aggressionen første gang? Der er trængsel af betydende faktorer. 'Base-line' drukner mellem dem. Hvad vurderingsfølelse viser hen til i en personligheds struktur, har vi også ladet ligge.

Vurderingsfølelse opstår ikke kun ved modtagerfølelser eller andre indtryksfølelser - næsten trivielt at sige - men f.eks. i udstrakt grad i oplevelsen af andres handlinger, hvor det ikke umiddelbart er følelsen

i handlingen hos den, der handler, der - sendt til mig, udløser min vurderende emotion: Jeg bliver f.eks. opbragt over en andens i mine øjne tankeløse adfærd med mit lille barn. Jeg bliver bange for skridt i natten lige uden for mit sovekammervindue på et øde sted, etc., etc. Her til lægger jeg, 'oveni', den handlende en følelse, en hensigt.

Og vurderingsfølelser melder sig, uden at jeg er udsat for en bestemt anden persons handling: Jeg giver mig ifølge med en bestemt slags forestillingsvirksomhed til at bekymre mig over min økonomi, f.eks.

Men så er der jo følelser, der opstår umiddelbart ud af pres fra et 'viscerogent' behov: Svømmende på en erotisk trang florerer pludselig i mig passionerede dagdrømme-følelser f.eks. omkring en uidentificeret kvinde. 'Sponsfølelser' - når nu vi så, hvad responsfølelser skulle betyde før? Det lyder i hvert fald fjollet at kalde sådan noget vurderingsfølelser, selvom der jo mildest talt er et moment af noget vurderende deri.

Men psykologien *har* været på det område, som 'vurderingsfølelse' er min etiket på. Og det var ikke meningen kategorialt at opgøre følelseslivets uoverskuelige univers ved denne lejlighed.

Det synes da så klart, hvad modtagerfølelse er, når der deltager visse stærke somatiske fornemmelser: Tænk f.eks. på følelse og fornemmelse ved kærtegn, en hånd der aer ens hud over ryggen, på underarmen, tænk på kærtegn af kønsorganet og andre erogene zoner, et bryst, en brystknop, balder, mave, inderlår - på vej mod en orgasme om lidt, alt under en tildels kærligheds aura. Hele denne flod af indtryk, af meddelelser om hvordan 'det gør i én', mens man selv giver igen. Eller tænk på modtagelse af et slag, et stød, ligeud aggressivt betænkt!

Men det har åbenbart hidtil ikke rigtig objektiviseret sig, hvad modtagerfølelse er, når det var mange andre følelser, det drejede sig om, hvor det somatiske måske ikke hver gang forelå så kontant og klart som det taktilt oplevede i disse fald. Modtagerfølelse er helt almindelig i menneskeheden, er jeg sikker på, har altid været det, men den har, såvidt jeg ved, ikke optrådt explicit i nogen lære om følelseslivet, står heller ikke i fortegnelser over, hvilke 'grundfølelser' en menneskepsyke kan præstere - står ikke hos Freud, Reich og deres elever, etc., skønt emnet implicit må være med hos dem - og den har sjældent fået navn, sådan som følelserne kærlighed og vrede, osv. fik det. Og følelse, det mærkes den at være - andet kriterium eksisterer ikke rigtig - værd at tænke over, ikke? Den er lige så meget følelse som angst og had, beundring, etc.

Alt er hermed langtfra sagt om modtagerfølelse, men dette til begyndelse.

Uden at have nogensomhelst klinisk-psykologisk erfaring kunne jeg forestille mig, at netop boring i hvad der hos en klient var modtager -, hvad vurderingsfølelser omkring en eller anden krise, et eller andet traume, etc., som visse andre mennesker indtager nøglepositioner i, måtte være

væsentlig. Som regel bliver terapeuten præsenteret for et uigennemsigtigt væv af begge emotive typer, forestiller jeg mig.

Og hvor ville jeg gerne vide, hvordan man kunne få oplyst noget om modtagerfølelser etc. hos børn. Jeg har vage erindringer om overordentlig stærke og farverige modtagerfølelser i min barndom - tør ikke rigtig strukturere på dem nu så længe efter, men jeg tror, der er noget betydningsfuldt at hente netop gennem at studere dette emotive fænomen hos børn, og hvordan influerer det ikke på formning af personligheden?

En stor del af følelseslivet består i opfangelsen af *andres* følelser. Måden hvorpå dette sker, at opfangelsen selv kan være en føleakt og rumme følearter - at mødet med en andens følelse ved én emotivt kan give en tohed, 'dobbelthed', i første omgang, tror jeg, man skulle interessere sig for i faget. Der har det bestandig drejet sig om de 'kendte' følelser, dem med navn - og en pell-mell af andre årsager og af følelsesobjekter, som forskerne har struktureret på.

Og der er f.eks. ikke navn på mange modtagerfølelser. Om forøvrigt 'modtagerfølelser' er særlig godt som fællesnavn, både sprogligt er behændigt og sagligt træffer, vil nu vise sig. Selv forekommer det mig endnu kluntet og sagligt lidt for udtryksløst.

Introspektion og deskription af følelsesliv bliver ofte efterlyst i afhandlinger og lærebøger. Kan ovenstående mon ses som et forsøg og et anvendeligt -?

Tilgiv en lidt flanerende redaktion.

LITTERATUR

BALZAC, HONORÉ de *Eugénie Grandet*, København, 1945.

PIRANDELLO, LUIGI *Een - Ingen Hundredtusind*, København, 1935.

RASMUSSEN, EDGAR TRANEKJÆR *Dynamisk psykologi og dens grundlag*, København, 1960.